

İKDAM GAZETESİNİN KÜLTÜR HAYATIMIZDAKİ YERİ, ŞEKİL VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ (1894-1900)*

Müzeyyen BUTTANRI

Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Eskişehir

ÖZET

İkinci Abdülhamit döneminde yayınlanmaya başlayan (5 Temmuz 1894) ve 31 Mart 1961 tarihine kadar yayınıni sürdüren İkdam gazetesinin Türk basın hayatında önemli bir yeri vardır. Ahmet Cevdet Beyin çıkardığı gazete, zengin iç ve dış haberleriyle, ilânlarıyla, siyasî, ilmî, fennî, edebî ve sanat ağırlıklı makale ve sohbetleriyle, yayınladığı tefrika roman ve hikâyeleriyle, Türk kadınıni, çocuğunu, çiftçisini eğiten, bilgilendiren yazılarıyla bir “mektep” görevi üstlenmiştir. Devrinin ünlü bilim adamları, romancı ve hikâyecileri ile güçlü bir yazar kadrosuna sahip olan İkdam, matbaasında bastığı değerli kitaplarla da bu alanda önemli bir boşluğu doldurmuştur. Yazılarında kullanılan sade dil ve dil konusunda katıldığı tartışmalar ile de İkdam, Türk dilinin sadeleşmesinde etkili olmuştur. Millî konularda gösterdiği duyarlılığı ile de devrinin diğer gazetelerine öncü olmuştur. İkdam gazetesi zengin muhtevası ile bugün pek çok alanda yapılacak çalışmalar için araştırmacıların başvuracağı önemli bir kaynaktır.

ANAHTAR KELİMELEK

İkdam, Ahmet Cevdet Bey, Gazete, Türk Gazeteciliği

* Bu çalışma Prof. Dr. Bilge Ercilasun danışmanlığında yapılmış “İkdam Gazetesi Üzerinde Bibliyografik Bir İnceleme (1894 - 1900)” adlı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

THE PLACE OF IKDAM NEWSPAPER IN TURKISH CULTURAL HERITAGE AND THE FORMAT AND CONTENT SPECIFICATIONS OF THE NEWSPAPER (1894-1900)

ABSTRACT

Ikdam newspaper, which was started to be published in the period of Abdulhamid II. (July 5, 1894) and continued its publication until March 31, 1961, has a significant place in Turkish press. The newspaper which was founded by Ahmet Cevdet Bey had a school like function with its domestic and foreign news, advertisements, articles on science and politics, literature and art as well as interviews and sequels which educated Turkish women, children and farmers. Ikdam, which had a staff of famous scientists, novelists and story writers of the time, filled huge gaps-insufficiency of books-with the books it published. Besides, Ikdam had a role in the simplification of Turkish language through the plain language it used in the articles as well as the forums held on language.

KEYWORDS

Ikdam, Ahmet Cevdet Bey, Newspaper, Turkish Journalism

1. GİRİŞ

“Basının ürettiği haberleri günlük olarak halka ulaştırın, halkı doğrudan etkileyen sosyal bir müessese olan gazete” (İnuğur, 1982, 21) on dokuzuncu asra kadar bizde yoktu.

Tanzimat'ın ilânıyla (1839) batıya açılan Türk toplumunda görülen yeniliklerin başında gazete gelir. Gazete, bu yeniliklerin idare edildiği merkez konumundadır. Tanzimat gazetecileri, aynı zamanda birer edebiyatçı oldukları için, gazete batıdan alınan bütün yeni edebî türlerin de teşhir edildiği bir mekân olmuştur. Edebiyatımızın o zamana kadar bilinen çehresi onunla değişmeye başlamış, Türk nesri onunla itibar bulmuştur. Yayınladığı haberlerle okuyucularına hoşça zaman geçirtmenin yanı sıra, sunduğu faydalı bilgiler ile de toplumu eğitmeyi ve bilgilendirmeyi amaçlamıştır. Ülkede okumayı alışkanlık haline getiren gazete, yeni fikir ve görüşler etrafında da bir kamu oyu oluşmasına yardımcı olmuştur. Tefrikalar ve matbaasında bastığı eserler ile kitabı da bünyesine alan gazete, pek çok genç edebiyatçının yetiştiği, şöhret bulduğu zemin olmuştur. Halka ulaşmayı amaçlayan gazete, ona hitap edebilmek için dilini sadeleştirmek zorunda kalmıştır. Dil ve edebiyat tartışmalarına sahne olan bu ilk gazeteler roman, hikâye, makale, deneme, tenkit, musahabe, bibliyografya gibi yeni edebî türlerin tanınmasını da sağlamıştır. Politika, edebiyat, fikir meseleleri onunla günlük olaylardan olmuştur. Vatan, millet, insanlık, hürriyet, hak, adalet gibi mefhumların etrafında hakikî bir iman, onun sayesinde doğar.

(Tanpınar, 1967, 224-225). “Divan”ların içinde okuyucularını bekleyen şiir, gazete ile halkın karşısına çıkmış, ona hitap etmeye başlamıştır. Okuyucuların bütün dünyaya açılan kulağı olan gazete, aynı zamanda onların hislerine de tercüman olmuştur. Tanpınar, “Mekteplerin uzak bir gelecek için hazırladığı ocağı o tutuşturur.” (1967, 225) derken, Gökalp, 4 Haziran 1924 tarihli Cumhuriyet gazetesinde: “Her gün herkesin ayağına giden ve herkesin anlayabileceği dersleri okutan canlı bir okuldur.” demektedir. (Gökalp, 1924; Beysanoğlu, 1980, 127)

Bu çalışmada II. Abdülhamit döneminin önemli bir gazetesi olan ve 5 Temmuz 1894’te çıkmaya başlayan *İkdâm*’ın, 1900 yılına kadar çıkan 1975 sayısında, gazetenin Türk kültür hayatımızdaki yeri, şekil ve muhteva özellikleri araştırılmıştır. Çalışma, Millî Kütüphane ile Meclis Kütüphanesi mikro film merkezi arşivinde yapılmıştır.

2. İKDAM’IN TÜRK GAZETECİLİĞİ VE TÜRK KÜLTÜR HAYATINDAKİ YERİ

Devrinin pek çok gazetesi gibi çağının bir çok genç gazetecisi ve okuyucusu için bir okul görevi üstlenen ve Türk basın tarihinde önemli bir yer tutan *İkdâm*, II. Abdülhamit devrinde yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin ismi¹, gayret ve sebatla pek çok çalışmış ve kendine iyi bir şöhret edinmiş Ahmet Cevdet’in² kişiliğine uygundur. Ahmet Cevdet Bey, *Tarik*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Takvim-i Vekayi*, *Sabah*, *Saadet* gazetelerindeki yazıları ile tanındıktan, maddî ve manevî yönden doyuma ulaştıktan sonra 1 Muharrem 1312 (5 Temmuz 1894) de kendi adına *İkdâm* gazetesini çıkarmaya başlamıştır (Topuz, 1996, 47). Gazetesini “Siyasi Türk Gazetesi” olarak niteleyen Ahmet Cevdet, dönemin pek çok ünlü gazetecisini kadrosuna alan *Sabah*’la rekabete girişmiştir. (Kabacalı, 1998, 97) Bir yazıdaki “mösyö” kelimesi yanlışlıkla “Cenabı Padişahileri” ile başlayan satırlardan birinin başına getirildiği için altıncı sayısından itibaren (6 Muharrem 1312/ 28 Haziran 1310/ 10 Temmuz 1894) Abdülhamit tarafından bir

¹İkdâm: gayret ve sebatla çalışma, devamlı çalışma (Devellioğlu, 1962, 506).

² Ahmet Cevdet (Oran) 1862’de İstanbul’da doğmuştur. Mülkiye Mektebi’ni bitirdikten sonra Tercüman-ı Hakikat gazetesine girmiş, sonra Mihran Efendinin çıkardığı Sabah gazetesinde tercüme işleri yapmıştır. 1894’te dayısı Osman Beyden aldığı altı yüz lira ile İkdâm gazetesini kurmuştur. Ahmet Cevdet 1935 yılında Ankara’da toplanan “Matbuat Kongresi”ne katılmış ve burada geçirdiği ani bir kalp krizi ile ölmüştür. İkdâm’ı yarım asırdan fazla çıkararak memleketin irfan hayatına yararlı olmuştur. Onun adı bu yüzden İkdâmcı Ahmet Cevdet olarak anılmıştır. (Şapolyo, 1969, 221) Yazar, İkdâm’ın ilk sayısında, o ana kadar pek çok gazetede kalem oynattığını, çok çalıştığını, bu sayede de hem maddî, hem de manevî yönden zenginlediğini ve bu gazeteyi çıkarmayı başardığını anlatmaktadır. (İkdâm, 1 Muharrem-1312/ 5 Temmuz 1894, S. 1, s. 1)

ay süre ile kapatılmıştır (Yayın yapılmayan tarihler 11 Temmuz-7 Ağustos 1894 günleri dahil bir aylık süredir).³

İkdam'ın çıkmaya başladığı yıllar, basının en sönük olduğu yıllar olup, sadece günlük olarak *Tercüman-ı Hakikat*, *Sabah*, *Tarik ve Saadet* gazeteleri yayınlanmaktadır. *İkdam*'ın diğer gazetelerinden üstün tarafı, Ahmet Cevdet'in gazetecilikten yetişmiş güçlü kalem sahibi olmasından gelmektedir. Ahmet Cevdet gazetesini yayınlamaya başladığında, devrinin en ünlü kalemlerini kadrosunda toplamıştır. Bunların arasında Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Necip Asım, Şinasi Hikmet, Teodor Kasap, Abdullah Zühdi, Vecihî, Hüseyin Cahit, Veled Çelebi gibi isimler yer almaktadır (İnuğur, 1982, 285). İsmail Hakkı Baltacıoğlu da İslâm'a âit ilk yazılarını Meşrutiyet'ten önce *İkdam*'da yazmıştır (Ülken, 1979, 221).

II. Abdülhamit döneminde *İkdam*'ın da içinde bulunduğu gazetelerin ağırlık noktasını politika oluşturmakla beraber, sütunlarını edebiyat ve fikir yazılarına da açtılar (Akyüz, 1969, 123).

Meşrutiyet'in ilân edildiğini duyuran resmî bildiri (24 Temmuz 1908), büyük coşkunluk yaratmış, yıllardan beri ilk kez gazeteler sansürsüz çıkmıştır. O gün bütün gazeteler, meşrutiyet ve hürriyeti öven ateşli yazılar yayınladı. Baskı makineleri bütün gün çalışır. On paraya satılan *İkdam*'ın karaborsaya düştüğü, yarım liraya satıldığı söylenir. (Topuz, 1996, 59) İlk iki ay içinde iki yüzün üstünde gazete imtiyaz alır. Bunlar arasında Sosyalist Hilmi'nin *İştirak*'ı, Derviş Vahdeti'nin 31 Mart Vakası'nı yaratan *Volkan*'ı, Celâl Nuri'nin *İleri*'si, Ahmet İhsan'ın *Servet-i Fünûn* dergisi, Mehmet Galip'in *Hakimiyet-i Milliye*'si de vardır. Gazete tirajları beş binden yirmi beş bine kadar yükselir. *İkdam*'ın tirajı da zaman zaman elli bine ulaşır (Şapolyo, 1969, 183). Bu arada *İkdam*'ın muhabirlerinden olan Abdullah Zühdi, *İkdam*'dan ayrılarak "*Yeni Gazete*"yi çıkarır.

Meşrutiyetle kendisine geniş haklar tanınan basın hayatı büyük bir keşmekeş içine girmiştir.⁴ Bu karışıklıktan azınlıklar da yararlanmış, gazeteler çıkararak devleti sarsmaya çalışmışlardır.

Meşrutiyeti ilân ettiren ittihaççılar, duruma hakim olamamış, hürriyet için büyük mücadeleler veren bu partinin iktidar döneminde birçok haksızlıklar baş göstermişti. Bu nedenle gazetelerin çoğu muhalefete geçti. Parti kendisine

³ M. Nuri İnuğur, gazetenin ilk kapatılma tarihinin gazetenin yayına başladığının dördüncü günü olduğunu ifade etmiştir. (İnuğur, 1982, 284) Hıfzı Topuz da aynı görüştedir (Topuz, 1996, 47). Yaptığımız arşiv çalışmasında gazetenin ilk altı günden sonra bir ay süre ile kapatıldığı görülmüştür. Sayı 5, 9 Temmuz 1894'te; Sayı 6, 10 Temmuz 1894'te çıkmış olup, gazetenin 7. sayısı 8 Ağustos 1894'te yani bir ay sonra çıkmıştır. (Bu tarihler gazetede verilen Hicrî takvime göre şöyledir: Hicrî 1 Muharrem 1312'de yayına başlayan *İkdam* 6 Muharrem 1312'de yayımlandıktan sonra kapatılmış, yedinci sayısı 6 Sefer 1312'de çıkmıştır.)

⁴ Meşrutiyet'in ilanından sonra basın hayatında görülen karışıklıklar için Bkz.: Tokgöz, 1993, 125-250.

muhalefet yapanlara karşı sert önlemler aldı. *Serbestî* gazetesi yazarı Hasan Fehmi, *Sadâ-yı Millet* gazetesi başyazarı Ahmet Samim, *Mizan* gazetesi muharrirlerinden Zeki Bey şehit edildiler. Sosyalist bir gazete çıkaran Hilmi Bey de tabanca ile öldürüldü. Bu ortamda *Sabah* ve *Tercüman-ı Hakikat*'in bağımsız görünmesine karşın *İkdâm*, İttihâd ve Terakkî'ye karşı kuvvetli bir muhalefete başladı. Ahmet Cevdet de 31 Mart Vak'ası'nın (13 Nisan 1909) ardından Avrupa'ya gitmek zorunda kaldı (Yüce, 1989, 55). Gazeteye oradan yazılar göndermeyi sürdürdü. On yıl kadar İsviçre'de kalan Ahmet Cevdet yurda dönüşünde gazetesinin başına geçmesine rağmen pek başarılı olamamış, gazetenin yönetimini uzun süre başkalarına bırakmıştır.

Meşrutiyet döneminde, geçmiş yıllara nazaran gazetelerin boyu büyüdü, gazetelere resim, harita ve karikatür konuldu. “*Şuûn-ı Hâriciyye*”, “*Şuûn-ı Dâhiliye*” başlıkları altında dış ve iç havadisler verildi. Başmakalelerde “*Siyâset*” başlığı altında siyasî makaleler yazıldı. İlmî makaleler, hiç bir devirde bu kadar zengin olmamıştı. Yerli romanlar tefrika edildi. Aydınlarla ışık tutan “*Yeni Mecmûa*”, sermayesini İttihad ve Terakkî Umumî Merkezinden almaktaydı. Mecmuaya ilmî ve edebî bir hüviyet veren Ziya Gökalp, Ahmet Ağaoğlu, Refik Halit, Yakup Kadri, Halide Edip, Yusuf Akçora, Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Yahya Kemal, Necmettin Sadak gibi isimlerdi. *Yeni Mecmua* ve Selânik'te çıkan “*Genç Kalemler*” ile millî benliğe dönüş başladı. Bu akımı Ziya Gökalp “*Türkçülük Cereyanı*” şeklinde formüle etti. Bütün gazete ve mecmualarda muharrirler millî ruhu işlediler. İmparatorlukta uyanan millî şuur ile Birinci Dünya Savaşı'nda büyük kahramanlıklar gösterilmesine rağmen 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalandı. 13 Kasım 1918'de İstanbul işgal edildi.

İşgal yıllarında çeşitli zorluklara rağmen İstanbul gazeteleri mütarekenin acı günlerini anlattılar. Mütareke günlerinde korkusuz yazılar neşreden gazetelerin başında Velid Beyin çıkardığı *Tasvir-i Efkâr* gelmektedir. *İkdâm* gazetesinde Yakup Kadri, Falih Rıfkı gibi o devrin genç gazete muharrirleri de bu acı günlere ait yazılar yazmışlardır. Türk gazetecilerinin bu tutumu karşısında itilâf devletleri gazetelere sansür uygulayarak pek çok gazeteciyi Malta adasına sürdüler. Bu arada Yunus Nadi, matbaasını gizlice Ankara'ya taşıdı. (Perin, 1974, 96) Millî Mücadeleye taraftar olmayan gazeteler ise himaye edildi. İstanbul'da *İkdâm*, *Tasvir-i Efkâr*, *Vakit*, *İleri*, *Sebil-ür-Reşat* gazeteleri ile Anadolu'da yayınlanan *Babalık*, *Albayrak*, *Öğüt*, *Açıksöz*, *İrade-yi Millîyye*, *Hakimiyet-i Millîyye*, *İzmir'e Doğru* ve önce İstanbul'da daha sonra da Ankara'da yayınlanan *Yeni Gün* gazeteleri Millî Mücadele'yi destekleyen yazılar yayınlarken; *İstanbul* ve *Alemdar* gazeteleri ile *Peyam-ı Sabah*, Anadolu'da çıkan *Ferdâ*, *İrşâd*, *Zafer* gazeteleri de Millî Mücadele'ye muhalifti. (Şapolyo, 1969, 190) Muhalif gazetelerin başında *İkdâm*'ın daha önceleri Paris muhabirliğini yapan Ali Kemal'in çıkardığı “*Peyam-ı Sabah*” gelmekteydi. Ali Kemal, Kuva-yı Millîyye'ye ateş püskürmüş, Mustafa Kemal'in aleyhinde yazılar yazmıştır. Türk basınında aydınların ihanetine öncülük eden Ali Kemal, kurtuluştan sonra halk tarafından yakalanarak linç edilmiştir. (Perin, 1974, 94)

Millî Mücadele devam ederken Ankara'ya ilk muhabir gönderen ve Millî Mücadeleye kadar millet ve memleket meselelerini işleyen *İkdam*, bu yıllarda Mustafa Kemal'i desteklemiş, savaşın ve yenilginin verdiği acıyı derinden hissetmiş ve bunu halkla paylaşmıştır. Kuva-yı Milliye'nin teşekkülünde de rol oynamıştır.

29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulunca, Türk basını tam bir hürriyet yaşadı. Cumhuriyetin ilânından sonra tıpkı II. Meşrutiyet'in ilânından sonra olduğu gibi memlekette geniş bir hürriyet havası esmeye başlamıştı. Hükümet 4 Mart 1925'te "*Takrir-i Sükûn*" Kanununu ilân etmek zorunda kaldı. Çünkü hükümeti ve büyük inkılâpçı Atatürk'ü Cumhuriyet gazetesi ve baş yazarı Yunus Nadi'den başka destekleyen gazete ve yazar hemen hemen yok denecek kadar azalmış, kısa zamanda insafsız bir muhalefet başlamıştı (Perin, 1974, 97).

İkdam, Cumhuriyetin ilk yıllarında da tanınmış ve tutulmuş, Ahmet Cevdet Beyin başmakaleleri herkes tarafından sevilmiştir. Babanzade İsmail Hakkı, Ali Reşad, Ahmet Rasim, Ahmet Refik, Hüseyin Cahit, Hüseyin Rahmi, Cavit gibi bir çok değerli imza bu gazetede makaleler yazmış, tefrikalar yayınlamışlardır. *İkdam*, bu devirde Atatürk'ün meydana getirdiği inkılâpların kökleşmesi için büyük çaba göstermiştir. 1928 yılında harf devrimine hemen uymuştur. 1950'den sonra Demokrat Parti iktidarına muhalefete başlamıştır. 1960'da sahip değiştiren *İkdam*, prensipli, ciddi, memleket ve halkın menfaatlerini her şeyin üstünde tutan sağduyulu tutumu ile bir fikir gazetesi olma özelliği sayesinde 31 Mart 1961 tarihine kadar isim değişiklikleriyle yayın hayatını sürdürmüştür.

1900'e doğru tirajı yaklaşık otuz bine ulaşan *İkdam*'ın mürettiphanesinde sekiz-on kişilik bir takım çalışmaktadır (Kabacalı, 1998, 97). Türkiye'de ilk defa rotatif baskı makinesini kullanan *İkdam* olmuştur (Kabacalı, 2000, 97). Gazete, 1901'de ilk kez yapılan gazeteciler grevine de katılmıştır (Oral, 1970, 75-76). O günün büyük gazete patronlarından olan *İkdam*'ın sahibi Ahmet Cevdet ve *Sabah*'ın sahibi Mihran Efendi birbirlerine rakip olmalarına karşın kendi aralarında anlaşarak *İkdam*'la *Sabah*'ı hiçbir şey olmamış gibi yayınlamaya devam etmişlerdir. Okuyucular bütün yazı kadrosunun ayrılıp grev yaptığını anlamayarak gazetelerini almaya devam ederler. İlk grev fiyasko ile sonuçlanmış, grevcilerin birleşerek çıkarmaya çalıştıkları *Saadet* gazetesi, daha sonra borçlarını ödeyemeyen grevci gazetecileri gazeteden atmıştır (Topuz, 1996, 50).

İkdam Kütüphanesi adı altında Ahmet Cevdet pek çok faydalı kitap yayınlamıştır (Ali Şir Nevaî'nin *Muhakemetü'l-Lûgateyn*'i (1898), Bursalı Mehmet Tahir'in *Türklerin Ulûm ve Fünûna Hizmetleri* (1899), Şemsettin Sami'nin *Kamûs-u Osmâni*'si (1897), Necip Âsım'ın *Büyük Türk Tarihi* (1899), *En Eski Türk Yazısı* (1897), *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (1897), vb.). İsmail Habip Sevük, "Bu gazetenin en hayırlı hizmeti Türkçülüğe ait eserlere neşir vasıtası olmasıdır." (Sevük, 1944, 259) derken; Şapolya "*İkdam*'da tarihçi Ahmet Refik, tarihi olayları edebî bir üslûpla yazarak memlekette tarih okuma zevkini

aşlamıştır. Ali Reşit Beyin tarihî makaleleri de siyasî tarih bakımından değerlidir. Müverrih Abdurrahman Şeref de çok güzel tarihî yazılar yazmıştır. Cevat Rüştü'nün ziraata ait yazdığı makaleler de pek güzeldir.”(Şapolyo, 1969, 66) demektedir. Şemsettin Sami'nin gazeteye geçmesiyle *İkdâm* Türkçülük hareketinin merkezi olmuştur. “Gazetenin en önemli görevi halkı eğitmek, bilgilendirmek, haberdar etmektir”(İkdâm, 1894, 1) diyen, bunun için de halkın anlayabileceği bir dil kullanmanın gerekliliğine inanan Ahmet Cevdet Bey, gazetede kullandığı sade Türkçe ile dilimizin sadeleşmesinde öncü olmuştur. Raif Fuat, *İkdâm*'da Türk Dil Kurumunun savunduğu “dilde tasfiyecilik” fikrine dair bir seri yazı ile ilk defa *İkdâm*'da bu tezi ortaya atmıştır. (Ülken, 1990, 214) Gazete yazılarında paragraflara ve noktalama işaretlerine yer verilmiştir. Başlıca işaretler: nokta, virgül, soru, iki nokta üst üste, ünlem, iki nokta yan yana, kısa çizgidir. Özel isimler parantez içinde, ekleri parantez dışında gösterilmiştir.

Kırk yıla yakın bir süre Türk basınına hizmet eden Ahmet Cevdet, Birinci Basın Kurultayı'na katılmak üzere gittiği Ankara'da kurultayın üçüncü günü 27 Mayıs 1935'te ölmüştür.

3. İKDAM'IN KOLEKSİYONLARI

Milli Kütüphane Süreli Yayınlar Katoloğu'nda, gazete koleksiyonlarının sadece İstanbul Millet Kütüphanesi ve Ankara Meclis Kütüphanesi'nde bulunduğu belirtilmektedir. Millî Kütüphanede 1894-1915 yılları arası çok eksik olup 1916-1928 yılları arası tam sayıya yakındır. Gazetenin İstanbul Millet Kütüphanesi Gzm(1-56)'da 1894-1929 yıllarında yayınlanan; 1-11303 sayıları tespit edilmiştir.

Meclis Kütüphanesinden elde edilen bilgilere göre 1 Mart 1910 tarihinden sonra “*Yeni İkdâm*” adıyla yeniden neşrine başlanan gazete, 1 Mart 1912 tarihinde Divan-ı Harp kararıyla hem isim hem sahip değiştirerek “*İktihâm*”⁵ adıyla ve Ahmet Macit'in sorumlu müdürlüğünde çıkmıştır. “*İktihâm*” adı ile 166 sayı çıkmış, 29 Temmuz 1912 günü yeniden “*İkdâm*” adıyla, üç yıl önce kapatıldığı zaman bırakılan numaradan başlayarak (5558 numarayla) yayınına devam etmiştir.

Yine Meclis Kütüphanesi arşivinde *İkdâm*'ın 1-11353 sayılarının eski harflerle, 1 Aralık 1928-31 Aralık 1928 tarihleri arasında çıkan 11354-11384 numaralı sayılarının Lâtin harfleriyle yayımlandığı görülmüştür.

1 Ocak 1929-6 Şubat 1930 tarihlerinde (sayı: 11384-11808) Burhanettin Ali ve Esat Mahmut tarafından çıkarılan gazete, bu tarihten sonra 1939'a kadar yayınlanmamıştır. Ahmet Cevdet'in Ankara'da 27 Mayıs 1935'te ölümünden sonra gazete, Ali Naci Karacan tarafından ve Ebüzziyazâde Velid'in başyazarlığında yeniden çıkarılmaya başlanmıştır. “*İkdâm Halk Gazetesi*” başlığı ile 12 Ocak -13 Ağustos 1939 tarihleri arasında 210 sayı çıkan gazete, “*İkdâm*

⁵ iktihâm. 1. göğüs germe, karşı durma. 2. hücum etme, saldıрма. 3. hakir görme, küçük görme. (Devellioğlu, 1962, 508).

Sabah Postası” adıyla (14 Ağustos 1939-31 Aralık 1939 tarihleri arasında) 139 sayı çıkmıştır. Ethem İzzet Benice yönetiminde “*İkdam Sabah Postası, Günlük Siyasi Halk Gazetesi*” (1 Ocak-31 Aralık 1940, Sayı: 140 -502), “*İkdam, Günlük Siyasi Halk Gazetesi*” (1 Ocak 1941-31 Aralık 1942, Sayı: 503-1225), “*İkdam Gece Postası*” (1 Ocak 1943-5 Şubat 1943, Sayı 1226-1262), olarak çıkmıştır. Gazete 6 Şubat 1943 tarihinde “*Gece Postası*” adını almış ve 31 Mart 1961’de bir daha yayınlanmamak üzere kapanmıştır.

Çalışmada esas alınan (Buttanrı, 1997) 1894-1900 yılları arasında çıkan 1975 sayıdan Millî Kütüphanede sadece ilk bir yılın mevcut olduğu, diğer yıllara ait nüshalarının olmadığı görülmüştür. Meclis Kütüphanesinde ise ilk yüz sayının bulunmadığı, ancak Millî Kütüphaneden temin ettikleri mikro filimler ile bu eksikliğin tamamlandığı öğrenilmiştir. 1975 sayının yer aldığı ilk altı yıla ait mevcutlardan yirmi tanesi bulunamamıştır. Bunlar şu sayılardır: “495, 647, 783, 937, 1183, 1205, 1279, 1325, 1437, 1550, 1605, 1607, 1754, 1808, 1860, 1868, 1889, 1932, 1961, 1970”

4. İKDAM GAZETESİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Gazete ilk sayısından itibaren altı yıl boyunca 60 x 42 cm ebatlarında büyük boy olarak çıkmıştır. Önemli günler hariç, sadece ilânların yer aldığı dördüncü sayfada resim mevcuttur. Padişahın doğum ve cülus günlerinde gazetenin birinci sayfasında padişah arması yer almaktadır. Alman imparatorunun ülkemizi ziyareti sırasında (18 Temmuz 1898, Sayı: 1535) İmparator ve İmparatoriçenin resimleri ve İstanbul’a geldikleri saltanat gemisi gazetenin birinci sayfasında yer almıştır. İlân sayfasında saç sakal çıkaran ilaç reklâmında saç sakalı birbirine karışmış bir adam, şemsiye reklâmında şemsiye, mefruşat reklâmında perde ve saçak, mağaza reklâmında mağaza resmi, Paris Eyfel Kulesi, çamaşır makinesi ve zarif bir bayan resmi, fûrmüz, içki şişeleri rastlanan resimlerdenidir.

Gazetenin kâğıdı oldukça ince ve parlaktır. Her sayfa beş sütuna ayrılmış ve sütunlar dikey bir çizgi ile belirtilmiştir. Gazetenin ikinci ve üçüncü sayfalarında yer alan “*İkdam’ın sütûn-ı tefriki*” bölümü bir çizgi ile diğer yazılardan ayrılmıştır. Gazetenin birinci sayfasının sağ üst köşesinde gazetenin kaç yıldır çıktığı, numarası ve günü, hicri takvim ve “nüshası on para” yazısı, sol tarafında da önce Rumi, sonra da Milâdi takvim yazılmıştır. 1,5 cm enindeki bu bölüm bir çizgi ile ayrılmış 8 cm altında bir çizgi ile de gazetenin başlığının da yer aldığı bir bölüm oluşturulmuştur. Bu aralığın tam ortasında büyük puntolarla “*İkdam*” yazılmıştır. Başlığın sağ tarafında şu yazı bulunmaktadır:

“Mahall-i İdaresi :

Bab-ı Ali Caddesinde daire-i mahsûsadır. Menâfi’-i umûmiyeye taalluk eden âsâr-ı kalemiyye ma’a-l- teşekkür derc olunur. Ücret-i ilânat eshâb-ı müracaât ile ayrıca ta’yin edilir.

Sahib-i imtiyaz ve ser muharriri Ahmet Cevdet

Her gün neşr olunur.”

Başlığın sol tarafında ise şu yazılar mevcuttur :

“Şerâit-i İştirâ’:

İstanbul için seneliği 100, altı aylığı 60, Vilâyet için her gün muvâredesi olan ve olmayan mahaller seviyesi posta ücretiyle beraber seneliği 170, altı aylığı 95 kuruştur.

1312 senesi muharrem guresinde tesis edilmiştir.”

Gazetenin birinci sayfasının alt kısımlarında bir yerde de gazeteye basılmadan önce yapıştırılmış bir pul olup, pulun üstünde gazetenin yazıları mevcuttur. Fiyatı olan “10 para” altı yıl boyunca değişmemiştir. Yazılar belirli başlıklar altında toplanmış ve her bölüm diğerinden büyük ve koyu renkli başlık yazısı ile ayrılmıştır. Bir başlık altında toplanan yazılar da, üçgen oluşturacak biçimde üç yıldızla birbirinden ayrılmıştır. Bir başlıktan diğerine geçerken bir yatay çizgi çekilmiş ve çizginin ortasına içi doldurulmuş küçük bir eşkenar dörtgen işaretlenmiştir. Bölümler arasında iki satır boş bırakılmıştır. Böylece bölümlerin birbirlerine karışması önlenmiştir.

Birinci sayfada genellikle hükümetle ilgili yazılar, -varsa- gazetenin okuyucularına mesajı ve harp gibi önemli olayların haberleri ve baş muharrir A. Cevdet’in “Mülâhazalar”ı yer almaktadır. Diğer yazılar “İhtâr, Tevcihât, Selâmlık Resm-i Âlisi, Nişan, Madalya, Tebligât-ı Resmîyye, Mülâhaza, Siyâset, Âsar-ı Seniyye-i Mülûkâne” başlığı altında toplanmaktadır. İkinci ve üçüncü sayfalarda “Şuûnât, Makale-i Mahsûsa, Tıbbiyye ve Sıhhiyye, Hâriciyye, Zirâiyye, Fenniyye, Vilâyât, Muharrerât, Telgraf, Şettâ, Şezerât, Hikâye-i Müntahabe”; dördüncü sayfada “Fevâid-i Beytiyye, Fâideli Reçete, Borsa, Takvim-i İkdâm, Yeni Kitaplar, İlân” başlığı altında yer almaktadır. İkinci ve üçüncü sayfaların ¼’üne yakın kısmı yatay bir çizgi ile diğer yazılardan ayrılmış tefrika sütunlarıdır. Burada roman tefrikaları verilmektedir. Sadece Ahmet Mithat’ın “Avrupa Adâb-ı Muâşeret-i yâhûd- Alafranga” tefrikası üçüncü normal sayfada verilmiş, tefrika sütununda yer almamıştır.

Gazetede yayınlanan tefrikalar, tefrika bitimine yakın günlerde kitap halinde de çıkmış, bu kitaplar ile ilgili gazete ilânı da birinci sayfadaki yazılar arasında yer almıştır. Gazetenin ilerleyen sayılarında bazen üçüncü ve dördüncü sayfalarda da daha önce ilânı yapılan kitap ilânları tekrar ilân edilmiştir. Dördüncü sayfada ilânlar ile ilgili resimler verildiğinde, sütun çizgilerinin bozulduğu görülmüştür.

Gazetede paragraf başına dikkat edilmiş; nokta, virgöl, soru, iki nokta üst üste, parantez, kısa çizgi gibi noktalama işaretleri kullanılmıştır. Özel isimler parantez içinde gösterilmiştir.

5. İKDAM’IN İÇERİK ÖZELLİKLERİ

Siyaset, ilim, edebiyat ve havadis gazetesi olarak ortaya çıkan İkdâm, yayın süresi boyunca devrinin en önemli basın organı olmuştur. Zaman zaman devrinin diğer önemli gazeteleri olan Tercüman-ı Hakikat ve Sabah gazeteleri ile dil, imlâ, musikî gibi konularda tartışmalara katılmış, bunlarla ilgili bir dizi yazılar yayınlamıştır. Amacı kamu menfaatini sağlamak, eğitim ve öğretime

katkıda bulunmaktadır. Daha ilk sayılardan itibaren kadın ve çocuk eğitime büyük önem vermiştir. Eğitim, ziraat, fen, sağlık, edebiyat ve güzel sanatlarla ilgili yazıları oldukça ilgi çekicidir. Kurulan geniş iletişim hattıyla bütün dünyadan haberler vermektedir. Avrupa’da, özellikle Fransa ve Almanya’da geçen her türlü siyasî, edebî, ilmî, sanatsal faaliyetler, oralarda bulunan muharrirleri aracılığı ile izlenmiş ve gazetede yayınlanmıştır. İstanbul’da Ahmet Cevdet’ten başka muharriri olmamasına rağmen, bütün vilâyetlerde ve değişik ülkelerde muhabiri mevcuttur. Muharrirlerden gelen mektuplar, telgraflar ve günün önemli ajanslarından sağlanan haberler ile *İkdam*, bütün dünyaya açılmıştır. Devletimizin yabancı devletlerle olan ilişkileri, İstanbul’daki her türlü imar ve bayındırlık çalışmaları, bulaşıcı ve salgın hastalıklar, hükümet erkânı ve sarayla ilgili haberler okuyuculara iletilmekle beraber, okuyuculardan gelen mektuplar da gazete sütunlarında yer almaktadır. Padişahın izin ve müsaadesini alan gazetenin siyasî bir ağırlığı yoktur. Padişah ve sarayla ilgili haber ve duyurulara büyük bir yer ayrılmaktadır. Çalışmamızın kapsadığı 1894-1900 yıllarında bir kez altıncı sayısından itibaren dizgi hatası yüzünden otuz gün süreyle Abdülhamit tarafından kapatılmış, bir de Osmanlı-Yunan savaşının çıktığı (28 Şubat-4 Mart 1897) günlerinde beş gün süreyle yayınlanmamıştır. Her gün sabahları neşredilmiştir. İstanbul ve diğer vilâyetlerde düzenli olarak dağıtıldığı ve çok takdir gördüğü gazetede yayınlanan okuyucu mektuplarından anlaşılmaktadır. Gazetede çıkan bütün yazılar, faydalı ve öğretici vasıftadır. Okuyucuya tarihî yazılar ile tarih okuma zevkini aşılarken, ziraat ile ilgili yazılarla Türk çiftçisine, çocuk eğitimi ile ilgili yazılarıyla da Türk kadınına rehber olmaya çalışılmıştır.

Gazete özellikle dil ve edebiyatla ilgili konularda siyasî tartışmalara zemin hazırlamıştır. Gizliden gizliye de olsa, yapılan bu tür tartışmaların ardından Türk millî duygusu ifadesini bulmuş; daha sonraki yılların Türkçülük hareketine önderlik etmiştir. Gazete zamanın önde gelen Türkçü ve dilcilerinden Şemsettin Sâmî ve Necip Asım’ın yazılarıyla tartışma ve fikir zeminine çekilmeye çalışılmıştır.

Gazetenin içeriği “haberler”, “yazılar”, “ilânlar” diye üçe ayrılabilir.

5.1. *İkdam*’daki Haberlerin Değerlendirilmesi:

Belirli başlıklar altında pek çok haberin verildiği *İkdam*’da haberlerin kaynağı, gazete muhabirleri, okuyuculardan gelen mektuplar, değişik ajanslardan alınan telgraflar, bazı gazetelerden aynen alınan yazılardır. “*Fransız gazetesinden Tercüme, Kosova Gazetesi’nden alınmıştır, Peti Jurnal Gazetesi’nden, Pastör Luis Gazetesi’nden okunmuştur, New York Herald’ın Pekin Muhabirinden*” gibi başlıklar *İkdam*’ın diğer yayın organları ile ilgili münasebetini göstermektedir. Bu yazılardan bazıları aynen alınmış, bazıları da kısaltılarak verilmiştir. *İkdam*’ın haber nitelikli gazete başlıkları şunlardır:

a. *Tevcihat*:

Gazetenin cumartesi günleri hariç, birinci sayfa, birinci sütundaki ilk başlık bu adı taşımaktadır. *Askeriyye, Bahriyye, Jandarma, Mülkiyye, İlmîyye* alt başlıkları halinde verilen bu bölümde, görevlendirilenler, görev değişiklikleri

yapılanlar belirtilmektedir. Atamaların duyurusunda en üstteki kurum ve şahıstan aşağıya doğru bir sıralama yoluna gidilmiştir.

8 Ağustos 1894 tarihli gazetenin (Sayı: 7) “Tevcihat” başlığı altındaki yazı şöyledir:

“Şehremâneti’nde müteşekkil îâne komisyon-ı âlisi azâlığına Atıfetli Apık Efendi Hazretleri ta’yin buyurulmuştur.”

b. Nişan / Madalya:

Birinci sayfanın ikinci başlığı “Nişan” dır. Saltanat nişanlarının kime, niçin verildiği belirtilmektedir. 8 Ağustos 1894 tarihli gazetenin “Nişan” başlığı altındaki ikinci yazı şöyledir:

“İtalya devlet-i fahîmesinin Dersaadet sefâreti baş tercümânının kerimesi Matmazel Mary Barones’e, üçüncü rütbeden şefkat nişân-ı hümâyûnu ihsân buyurulmuştur.”

Nişan başlığı altındaki daha küçük puntolarla yazılmış “Madalya” başlıklı yazılarda da madalya alanlar ve madalyanın türü belirtilmektedir. 7 Teşrîn-i Evvel 1898 tarihli (Sayı: 1524) gazetede:

“Vazâif-i memûriyetini hüsn-i ifâda müşâhed olan ikdam ve gayretine mebni Atina Vilâyeti polis efrâdından Agop Fikri Efendiye, iftihâr ve tahlîs-i can husûsunda müşâhed olan hüsn-i hizmetinden naşi, beşinci ordu-yı hümâyûn topçu yirmi beşinci alayının ikinci bölüğü efrâdından Elbistanlı Mehmet’e tahlîsiyye madalyaları inâyet ve ihsân buyurulmuştur.”

c. Tebligât-ı Resmîyye :

Gazetenin her sayısında, birinci sayfada bulunan bu başlık altında, resmî bildirimler sunulmaktadır. Uzunca olan bu bölümde İstanbul ve diğer Osmanlı vilâyetlerinden gelen resmî bildirimler vardır. 7 Teşrîn-i Evvel 1898 tarihli gazetede şöyle bir tebligat vardır: “Dünkü perşembe günü İngiltere Sefir-i Cedîdi Asaletli Sör Nikolas Okonor Hazretleri hâmil olduğu itimatnâmelerini takdîm için ma’iyeti memûrlarıyla berâber merasîm-i mu’tâde ile Mâ-beyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâneye azîmetle suret-i resmîyyede huzûr-ı şevket-mevfûr-ı Hazret-i Pâdişâhîde şeref-vusûle nâil olmuştur. Ba’de, sefir-i müşârûn-ileyh ve maiyeti mu’tâd olduğu üzere Bâb-ı Âli’ye giderek Zât-ı Sâmî-i Sadâret-penâhi ile hâriciye nâzırı devletlü paşa hazretlerini ziyâret eylemişlerdir.”

d. Selâmlık Resm-i Âlisi

İkdâm’ın her cumartesi çıkan sayısında gazetenin ilk sütunları “Selâmlık Resim-i Âlisi”ne ayrılmıştır. Padişahın cuma namazına gidiş töreni ile ilgili tafsilâtlı bilgiler sunulmaktadır.

e. Şuûnât⁶:

Bazı sayılarda birinci sayfadan başlayıp ikinci üçüncü, hatta dördüncü sayfaya kadar sürdüğü görülen bu başlık altındaki yazılar, haberlerin verildiği bölümdür. Frengi, çiçek, tifo, verem, kolera gibi salgın hastalıklar; dolandırıcılık, hırsızlık, cinayet; ihtida, deve, bisiklet, yelkenli, yüzme yarışları, berf, fırtına, çığ

⁶ şuûnât: hâdiseler, olaylar. (Devellioğlu, 1962, 1201).

düşmesi, zelzele, saika, dolu, buz gibi tabii âfetler, eşkıyanın yok edilmesi, deniz kazaları, ay tutulması, çekirge itlâfi, vahşet, mahkeme duruşmaları, Vezüv yanardağının yeniden harekete geçmesi, Vakayi-i Harbiye-i Hâzıra, Mısır Havalisi, Çin-Japon Savaşı, Beyrut Havadisi, Beyoğlu Kumarhaneleri, Macaristan'da Feyezan, ölüm vs. haberler bu haberlerden bazılarıdır.

Gazete yurt içi ve yurt dışı haberleri okuyucularına iletmede oldukça isteklidir. Bu haberlerin bazıları “*aynen varaka*” (13 Kanun-i Evvel 1895, S. 499, s. 3) başlığı ile duyurulurken, bazıları hususî telgraflar aracılığı ile temin edilmektedir. Haberlerin çeşitliliği ve bütün dünya ülkelerini kapsamaması gazetenin iyi bir iletişim ağı kurduğunun delilidir.

f) Şettâ⁷:

Bu başlık altında siyasî olmayan değişik haberler sunulmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: En Soğuk Memleket, Amerika'da Garip Bir Mezar, Müthiş Bir Kaza, Şimendifer Kazası, İngiltere'de Fırtına, Avrupa'da Talâk (28 kadının boşanması), Manş Denzinde Bir Kaza, Sağır ve A'mâ Bir Heykeltraş, Asker Kıyafetinde Bir Kadın, Kurtulup Kaçan Bir Balon, Bir Âilenin İntihârı, Yamyamlık, Deniz Canavarı, Kılıç Balıkları vs. 3. veya 4. sayfada yer alan bu başlık gazetenin her sayısında görülmektedir.

g. Hâriciyye:

Dış haberlerin yer aldığı bu bölümde bütün dünyadan haberlerin geldiği görülmektedir. Rusya, Yunanistan, Fransa, İngiltere, Romanya, Madagaskar, Portekiz, Japonya, Meksika, Belçika, Norveç, İspanya, Avusturya, Peru, Fas, Venezüella, Brezilya, Sibirya, Lüksembourg Dukalığı, Pamir, Küba, vs. gibi ülkelerin siyasî durumlarından, diğer ülkelerle ilişkilerinden haberler verilmektedir. Gazetenin çıktığı ilk yıllar Çin-Japon Savaşı, Küba Meselesi, İspanya, Küba, Almanya, İtalya Anlaşmazlıkları, Madagaskar Muhârebesi, İngiltere/Venezüella meseleleri gazetede önemli bir yer işgal etmektedir. Aksa-yı Şark ve İngiltere, Portekiz Müstemlekâtı, Filistin Vak'ası, Küba Ahvâli ve Vukuâtı, Fas Hükümeti, Sardunya'da Haydutluk, Alsas-Loren, Sudan Seferi, bu bölümde yer alan bir kaç başlıktır. Bazen “*Muharrerât-ı Âhire-i Telgraifiyye*” veya “*Husûsî Telgraflar*” başlığı altında yurt dışı haberlerin sıralandığı da görülmektedir. [Madagaskar Muhârebesi sırasında gazetenin “*Makale-i Mahsûsa*” başlığı altında (9 Ağustos 1895 - 26 Ağustos 1895) Madagaskar Müslümanları ile ilgili bir seri yazı yayınlanmıştır.]

h. Telgraf:

Üçüncü sayfada yer alan bu başlık altındaki yazılar, İstanbul dışından gelen telgraf metinlerine ayrılmıştır. Genellikle ajanslardan alınan telgrafnameler, ajans adı da belirtilerek verilmektedir. Gazetenin ilk yıllarında iki ajanstan haber temin ettiği görülmüştür. Bunlar *Ajans De Konstantinapol* ve

⁷şettâ: gazetelerin siyasî meselelerden bahsetmeyen husûsî kısmı. (Devellioğlu, 1962, 1189).

Ajans Furniye'dir. 19 Ağustos 1894 tarihli (Sayı: 17) gazetede ki ajans telgraflarından ikisi şöyledir :

Ajans de Konstantinopol-Paris 17 Ağustos: “Heyet-i Vükelâ Reisi Mösyö Dö Poi'nin ahvâl-i sıhhiyesinde hiçbir tebdîl âriz olmamıştır.”

Ajans Furniye Telgrafnâmeleri-Belgrad, 18 Ağustos:“Sırp Heyet-i Vükelâsı istifâ etmiştir.”

Telgrafın geldiği yer ve tarih mutlaka yazılmaktadır. Özellikle Osmanlı-Yunan Savaşında (1897) “*Husûsi Telgraflarımız*” başlığı altında haberler, İstanbul'a günü gününe ulaştırılmıştır. O yılların en hızlı iletişim vasıtası telgraf olduğundan gazetecilikte çok faydalı olmuştur. Ajans telgraflarının muharrir telgraflarından daha hızlı ulaştığı görülmektedir. Gazetenin hemen her sayısında bu başlığı üçüncü ya da dördüncü sayfada görmek mümkündür.

i. Şezerât⁸

Gazetenin 3.veya 4. sayfasında bu başlık altında bilim ve fende ki gelişmeler, bizim için yeni olan bilgiler, gariplikler, inanılması zor gerçekler, orijinal yazılar yer almaktadır. Bütün dünyadan bilgiler verilmektedir. Bunlardan bazılarının başlığı şöyledir: “Bir Devekuşunun Garâip Hâli, Kuşların Ötme Zamanı, Alüminyumlu Akçe, Kibritin 1827'de İngiltere'de Keşfi, Yeni Bir Sefîne-i Havaiye, Velespitte Devr-i Âlem, Taşbasmasının 100. Yılı Paris'te Açılan Bir Sergi, Pazar Günü İşlemeyen Bir Saat, Dünyadaki En Büyük Ormanlar, Verem Mikrobu, Yirmi Dokuz Lisanın Birden Tedrîsi, Gemilerin Batmamasına Çâre, Amerika'da Yeni Bir Şehrin Ortaya Çıkması, Su Üstünde Yürümek, Berlin'de Zencilere Mahsûs Kamerun Oteli, Amerika'da Postacı Kadınlar, Mum Gibi Bir Yanardağ, Sunî Bal, Kanatlı Kedi, Nebâtî tereyağı, Madenî Kalemler, Elektrikli Yorgan, En Küçük Âdem, Alafrangada Bir Kadına Kul Nasıl Takdim Olunur, Kukla Düğünü, Kuşlar Aktörlük Eder mi? Haşlanmış Patatesten Elde Edilen Badana, Cesim Bir Tuğla Binanın Nakli, Kilise Kalesine Çıkan Atlar....”

i. Muharrerât⁹:

Gazetenin çıkmaya başladığı yıllarda haberler İstanbul dışından ya telgraf ya da mektup aracılığı ile gelmektedir. Mektuplar aracılığı ile gelen yazılar “*Muharrerât*” başlığı altında sunulmuştur. Bu mektupların nereden geldiği yazının baş kısmında belirtilmektedir.

“Edirne, Biga, İzmir, Erzincan, Kazan, Konya, Beyrut, Kopenhag, Mekke-i Mükerrreme, Almanya, Trabzon Muhabirimizden” başlığı bunlardan bazılarıdır.

j. Vilâyât:

İstanbul dışındaki vilâyetlerle ilgili bilgiler bu başlık altında toplanmıştır. Kastamonu, Manastır, Halep, Edirne, Trabzon, Beyrut, Erzurum, Aydın, İzmit,

⁸ şezerât: 1. işlenmeden maddenin içinde toplanan altın parçaları. 2 .süs olarak kullanılan inci ve altın taneleri. (Devellioğlu, 1962, 1192).

⁹ muharrerât: yazılmış şeyler, yazılı kâğıtlar; mektuplar. (Devellioğlu, 1962, 779).

Ankara, Kosova, Bahr-ı Sefid, Selânik, Hüdavendigâr, Seyhan vs.gibi vilâyetler bu başlık altındaki alt başlıklardan bir kaçıdır. Bu vilâyetlerde görülen her türlü olayın İstanbul ve diğer vilâyetler tarafından öğrenilmesi amaç edinilmiştir.

k. Fâideli Reçete :

İkdam, sağlıklı bir toplum yetiştirme görevini de üstlendiği için sağlık konusunda ilk yardıma benzer konular ve bazı bitkisel ev yapımı ilâç tariflerine de dördüncü sayfada gazetenin ilk sayılarından itibaren yer vermektedir. Bunlardan birkaçı şöyledir;

“Saç Dökülmelerine Karşı İlâç, Dolama, Kuşpalazı, Bir Cerh Vuku’unda Tabibin Vüruduna Kadar İcrâsı Elzem Olan Tedâbir, Havagazı ile Zehirlenme Vuku’unda Derhal İcrâsı Lâzım Gelen Tedâvi; Tiyatrolarda, Balolarda, Süvârelerde İzdihâm ve İfsâd-ı Hava Neticesi Olarak Bayılanlara Karşı Tedbir, Arpacık İçin Tedâvi-i Mutlak, Yüzlerde Bulunan Çilleri Gidermek İçin Deva, Yılcıncığın Tedavisinde En Müessir Merhem, Memelerde Husûle Gelen Çatlakların Suhûletle Def’i İçin Tedâbir vs...”

l. Fevâid-i Beytiyye :

Ev kadınına yardımcı olacak bilgilerin sunulduğu bölümdür. “*Makale-i Nisâiyye*” adlı yazılarla da kadınların eğitilmesine önem veren gazete, kadını aydınlatacak her türlü bilgiyi vermekten çekinmemiştir. Genelde dördüncü sayfada yer alan bu başlık altındaki yazılardan bazıları şunlardır :

“Enginar Konservesi, Sigara Lekesi, Su Geçmez Elbise, Yağlı Şişelerin Temizliği, Gaz Lâmbalarının Sızmasını Men, Süt Şurubu, Sivrisineği Dâfi’ Bir Toz (Okalıptol 5 Kısım, Talk 10 Kısım, Nişasta 80 kısım karıştır, açık yerlere, pudra gibi sür.), Gümüş Kapların Temizlenmesi, Bronzdan Ma’mûl Yaldızlı Eşyanın Temizliği, Şeftali Reçeli, Armut Reçeli, Petrol Gazının Fena Kokusunu İzale Etmek, Çatal, Kaşık vs. gibi Müsta’mel Eşya Üzerinde Husûle Gelen Pasları İzale Etmek, Bu Mevsimde (24 Ağustos 1894) Meşrubâtı Karsız Buzsuz Soğutmak Usûlü; Kışa Taze Kiraz, Erik, Şeftali, Kızılçık, Vişne gibi Meyveleri Saklamak Usûlü.”

m. Borsa:

Gazete ilk sayılarından itibaren dördüncü sayfada borsa haberleri vermiştir. Daha sonraki yıllarda birinci sayfada “*Paris Borsası*” başlığı altında her gün Paris borsasından bilgiler verilmeye başlanmıştır. Çalışmalarımızda 1900 yılına kadar incelediğimiz gazetenin son üç yılında bu başlık hep birinci sayfada yer almıştır. Dördüncü sayfadaki “*Borsa*” başlığı, sonraları “*Galata Borsasından*” başlığına dönüşmüştür. Gazetenin ekonomik açıdan da okuyucularını aydınlatmayı hedeflediği görülmektedir.

n. Takvîm-i İkdam :

Gazetede ilk sayıdan itibaren namaz saatlerini, güneşin doğuş ve batış saatlerini gösteren bir tablo dördüncü sayfada yer almıştır.

o. Diğer Haberler:

Dördüncü sayfada, yukarıda sayılan başlıklar altında yer almayan daha küçük başlıklar halinde günlük hayata ışık tutan bilgiler verilmektedir. Yazılardan bazıları şunlardır: “Rasathane Raporları, Anadolu Şimendifer Hattı

Listesi, Bugün Şehrimizde Hareket Edecek Vapur Hareket Saatlerini Gösteren Tablo, Eminönü Meydanında Dün Satılan Sebze Fiyat Listesi, Haftalık İcmâl-i Mâlî.”

5.2. İkdâm'daki Yazıların Değerlendirilmesi :

İkdâm, siyasi ağırlığı olmaktan çok bir fikir ve haber gazetesi olarak ortaya çıkmıştır. Gazetede çıkan yazıların hepsi faydalı ve öğretici mahiyettedir. Güçlü muharrir kadrosuyla memlekette tarih okuma zevkini aşlamış, dilin sadeleştirilmesinde, Türk imlâsının tespitinde önemli rol oynamış, halkın her konuda eğitilip bilgilendirilmesinde açık bir mektep görevi yapmıştır. İkdâm'ın incelediğimiz 1975 sayısında çok değişik konularda 126 yazarın 520 değişik türdeki makale, sohbet, hikâye ve roman gibi yazıları ile yazarları belirtilmemiş değişik türlerde 829 adet yazı yayınlanmıştır. Bunların bazıları günlerce süren yazılardır (Bkz. Buttanrı, 1997, 82-140). Bu makaleler konularına göre şöyle sıralanabilir:

a. Edebî Yazılar:

Bu yazılar dil, imlâ, tenkit, şiir, hikâye, masal, tiyatro, eski-yeni edebiyat tartışmaları, eski-yeni edebiyat-ı cedide tartışmaları, Fransız, Rus edebiyatları, dilin sadeleştirilmesi, Sabah, Tercüman-ı Hakikat, Servet-i Fünun gazetelerinde çıkan yazılara cevaplar ve sataşmalar, Yunan, Lâtin edebiyatının eserleri ve yazarları, Fransa'daki tiyatrolar, Fransız Encümen-i Danişi, bibliyografya, Orta Asya Türklerinin dilleri ve Osmanlı Türkçesi ile karşılaştırılması, Arap ve Fars edebiyatı vs. gibi pek çok konulardadır. Dilin sadeleşmesi konusunda yapılan tartışmalar ve bu konuda okuyuculardan gelen mektuplar ile de gazete devrinde dil tartışmalarına sahne olmuştur.

b. Musiki Konulu Yazılar:

Özellikle Rauf Yekta (23 adet), M. Nuri Şeyda (7 adet), Salih Zeki'nin (2 adet) musikimiz ve Avrupa musiki ile ilgili yazıları yer almıştır. A. Mithat ile musiki tartışmaları (S. 1627, 1632, 1639, 1645, 1649, 1668, 1670, 1693, s. 2-3), İtri, Hafız Post gibi Türk musikisinin önde gelen şahsiyetlerini tanıtan yazılar bu tür yazıların içeriğini teşkil etmektedir.

c. Kadınlarla İlgili Yazılar:

Kadınlarımızın eğitimini görev addeden *İkdâm*, 1975. sayısına kadar "*Musahabe-i Nisaiyye*" başlığı altında 26 adet yazı yayınlamıştır. Yazıların çoğu değişik sayılarda aralıklarla devam ettirilmiştir. Kadının eğitimi, okutulması, analık görevi, çocuk bakımı, hamileliliği, kılık kıyafeti, zarafeti, saç boyası, korse gibi pek çok konuda kadınlara faydalı bilgiler verilmiştir. İcad-ı Zerafet (S. 34, s.4), Korse Meselesi (S. 343, s. 3-4), Çocuk Beslemek (S. 119, s. 3), Hâmile Kadımlar Hakkında Takayyüdât-ı Sıhhiyye (S. 333, 346, 367, 381, s. 3) bazı yazıların başlıklarıdır.

d. Bilimsel Yazılar:

"*Fenniyye*" başlığı altında çıkan 69 adet yazıdan amaç, okuyucuyu bilgilendirmek, bilim ve fen alanlarındaki gelişme ve araştırmalarla ilgili neticeleri sunmaktır. "Sunî Yağmur Tecrübesi (S. 858, s. 3), Koniskop (S.198, s.

3-4), Tedavi-yi Emrâz (S. 262, s.3), Harâret-i Dâhiliyye-i Arz (S. 1516, s. 3)” bu konulardan birkaçıdır.

e. Tıp ve Sağlık ile İlgili Yazılar:

Halkın sağlığı ile yakından ilgilenen *İkdam*, 1975. sayısına kadar "*Tıbbiyye ve Sihhiyye*" başlığı altında 49 adet yazı neşretmiştir. Bazı doktorlarımızın da yazdığı bu tür yazıların büyük bir çoğunluğu (42 adedi) imzasızdır. Gazetenin 3. ve 4. sayfasında yer alan bu yazılar, gazetenin sağlık konusuna önem verdiğinin göstergesidir. “Nezle (S. 216, s. 4), Boğmaca Öksürüğü (S. 1063, s. 4), Frengi İleti ve Şarlatanlar (S. 1846, s. 4), Verem (S. 122, s. 3)” bu yazılardan birkaçının başlığıdır.

f. Siyâset:

Birinci sayfada bu başlık altında yayınlanan 43’ü imzasız 50 adet yazı, başmakale hüviyetinde olup, gazetenin hemen her alanda savunduğu fikirleri içermektedir. Memleket içinde ve dışında siyasî olaylar hakkındaki görüşler, Avrupa, Amerika, Asya ve Afrika’da meydana gelen her türlü savaş, konferans, siyasî ittifaklar, anlaşmazlıklar bu başlık altında sunulmaktadır. Çar ve İngiltere (S. 788, s. 1),Çin Mes’elesı (S. 1677, s.1) ,Sulh ve Sulh İlmi (S. 353, s. 1), bu yazılardan üçünün başlığıdır.

g. Musâhabe ve Mülâhazalar:

Bu başlıklar altındaki yazıların konuları çok çeşitli olup, gazetenin bir kültür hizmeti sunduğunun, bir mektep görevi yaptığının işaretidir. Yazarı belli olmayan bu yazılar Ahmet Cevdet’indir. Hiçbir yazısına imza koymayan Ahmet Cevdet, sadece dördüncü sayfanın sonuna "Ahmet Cevdet" yazmıştır. Yazarı belirtilmiş 208 adet musâhabe ile 2 adet mülâhaza, imzasız 198 adet musâhabe ile 133 adet mülâhaza yazısı belirlenmiştir. Avrupa Lisanları ile Sanskritçe Arasındaki İlişkiler (S. 1374, s. 3), Bibliyografya: İlm-i Lisan (S. 241, s. 3), Fransız Mektepleri (S. 1699, s. 3) başlıklı musâhabe yazıları ile Efkâr-ı Garbiyye (S. 1071, s. 1), Girit Mes’elesı (S. 1166, 1173, 1174, s.1-2), San’at Elde Altın Bileziktir (S. 621, s.1),Yunan Harbi (S. 1062, s.1), Ziraatımız (S. 1663, s.1) başlıklı yazılar, mülâhaza yazılarına birkaç örnektir.

h. Tefrikalar:

İkdam, daha ilk sayısında başladığı tefrikalara, çalışmamızı kapsayan altı yıl boyunca devam etmiştir. Ünlü pek çok edebiyatçımızın (Ahmet Mithat Efendi 3 eser), (Recaizade Mahmut Ekrem 1 eser), (Hüseyin Rahmi 6 eser), (Vecîhî 10 eser), (Abdullah Zühdü 5 eser) eserlerinin yanı sıra, batılı yazarların eserleri de tercüme edilerek tefrikalar halinde yayınlanmıştır. *İkdam*’ın incelediğimiz 1975 sayısında toplam 39 eser tefrika olarak yayınlanmıştır. Bunlardan biri olan “Cinayet Tuzakları (Opera Cinayeti’nin zeylidir): Mütercim: Abdullah Zühdü” başlığı ile aralıklarla 145 sayıda tamamlanmıştır. (S. 352-562), Ahmet Mithat Efendinin “Avrupa yahut Alafranga” isimli eseri ise yine fasılalarla 89 sayı (S. 274-508) devam etmiştir (Bkz. Buttani, 1997, 176-177).

Tefrikalar, genelde gazetenin ikinci ve üçüncü sayfalarının alt kısmında bir çizgi ile ayrılan "*İkdâm’ın Tefrika Sütûniyyesi*" başlığı altındaki bölümde yayınlanmıştır.Tefrika bitmeden ve yeni tefrika başlamadan bir iki gün önce,

durum birinci sayfada "İhtar" başlığı altında okuyuculara ilân edilmiştir. Aynı anda üç tefrikanın yayınlandığı da olmuştur. Tefrikalar her sayıda art arda gelip bir sıra takip etmemiş, arada bir kaç gün atlanarak verilmiştir. Tefrikası biten eserin pek çoğu yine İkdâm matbaasında kitap halinde basılıp satışa sunulmuştur. Bu basılan eserlerin ilânı da birinci sayfada verilmiştir.

1. Hikâye-i Müntahabeler:

Bir ilmî ve siyasî gazete olan *İkdâm*'da edebî yazılar önemli bir yer işgal etmektedir. Tefrika romanların yanı sıra en az haftada üç hikâyenin yayınlanacağı gazetenin 147. sayısında (26 Kânûn-ı Evvel 1894) "İhtar" başlığı altında duyurulmuştur. Gazete 597-602. (20 Mart-25 Mart 1896) sayılarında okuyuculardan elinde basılmamış telif ya da tercüme hikâyesi olanların gazetede yayınlamak üzere göndermelerini rica etmektedir.

Genelde gazetenin 3. ve 4. sayfalarında yer alan "*Hikâye-i Müntahabe*" başlığı altındaki hikâyelerin büyük bir bölümü, günün önemli kişilerine aittir. *İkdâm*'ın 1975. sayısına kadar toplam 157 hikâyeye rastlıyoruz. (Bkz. Buttanrı, 1997, 178-182) Bu hikâyelerden 54'ünün yazarı belli değildir. Yedi tanesinin de başlığı yoktur, "*Hikâye-i Müntahabe*" başlığı altında yazılmıştır. Abdullah Zühdü (24 eser), Halit Ziya Uşaklıgil (18 eser), Ahmet Rasim (7 eser), Hüseyin Daniş (7 eser), Sami Paşa-zâde Sezâi (4 eser), Hüseyin Rahmi (4 eser), Vecihî (3 eser) hikâyelerin bir kısmının yazarı ya da mütercimidir.

Hikâyelerin bir kısmı tercüme edilmiştir. Bir kısmının telif mi tercüme mi olduğu belli değildir. Çevirilerin büyük bir kısmı Fransızca'dandır. (François Copée, Kağıtçı Kız, S. 376, s. 3; Sevdâ-yı Hazân, S. 260, s. 3-4. Alfonse Daudet, Safo, S. 268-415, s. 2. vs.) Günlük bir gazetede hikâyelerin çokluğu ilgi çekici olmakla birlikte bunların pek çoğunun gazete sayfalarında kaldığı bir gerçektir.

i. Özel Kutlamalar:

Gazete, İslâmiyet'in önemli günleri olan kandiller, bayramlar, Hirka-i Saadet ziyaretleri, Hz. Muhammet'in doğum kutlamaları, Padişah II. Abdülhamit'in doğum ve cülûsu ile şehzadelerin sünnet şenliklerine birinci sayfadan başlayarak önemli bir yer ayırmaktadır. Özellikle doğum ve cülûs şenlikleri üç-dört gün, hatta bir hafta kadar sürmekte, imparatorluğun her yanından gelen kutlama haberleri "*Şehr-âyîn-i Meserret-Karîn*" başlığı altında sunulmaktadır. Padişah II. Abdülhamit ve Hz. Muhammet'e yazılan tebrik kasideleri, tarih düşürme beyitleri o günkü gazetenin birinci sayfasında yayınlanmıştır. (31 Ağustos 1894 - 3 Eylül 1894 tarihleri arasında çıkan gazetelerde II. Abdülhamit'in cülûs şenliklerine yer verilmiştir.)

5.3. İkdâm'daki İlânların Değerlendirilmesi:

İkdâm gazetesinin daha ilk sayısından itibaren ilânlar yer almıştır. Gazetenin kendini tanıttığı başlıkta ilân sahipleri ile ayrıca ücret konusunda konuşulacağı belirtilmiş ve ücret için bir tarife verilmemiştir. İlânlar sadece dördüncü sayfada yer alır. Gazetenin kendi bastığı kitap ilânları (245 yazarın 332 eseri ve yazarı belirtilmemiş 252 eser) ile tefrika edilecek eser ilânları ilk sayfadadır. 1897 Osmanlı-Yunan Savaşında Girit muhtaçları yararına basılan iki eser ilânı, aylarca birinci sayfada çıkmıştır (25 Mart 1897).

Gazetenin çalışmaya konu olan ilk altı yılında sadece birkaç sayısının ilânsız çıktığı görülmüştür. Padişahın cülûs şenlikleri dolayısıyla haberlerin uzayıp dördüncü sayfaya da geçtiği bu günlerde ilâna yer kalmamıştır. Bu günlerin dışında her nüshasında bazen sayısı otuzu kırkı bulan ilânlara rastlanmaktadır. “Reklâm” kelimesi hiç geçmemiştir. Tıp ve hukuk alanlarındaki ilânların çokluğu dikkat çekicidir. Hukuk alanında, dava vekili ilânı ve kanun şerhlerinin yer aldığı yayınlar oldukça fazladır. Doktor ve hastalık tedavi ilânları da ilânların yarısına yakındır. Yine ilk yıllarda yabancı doktor ilânı dikkat çekecek kadar çoktur. Daha sonra Türk doktorlarının ilânlarına da yer verilmiştir. İlânlardan şu sonuçlara varmak mümkündür: Galata, Sirkeci ve Eminönü birahane, lokanta, çayhane ve kahvehanelerin topluca bulunduğu mekânlardır. Memlekette satılan yerli ve yabancı içkinin çokluğu dikkat çekicidir. Tiyatro eğlenceleri ramazan aylarında artmaktadır. Halk hazır giyime özendirilmeye çalışılmaktadır. Fransız tesiri çok açıktır. İngiliz terazisi, Singer dikiş makinesi, çamaşır makineleri, sabun tozu, soğan kıyma makinesi gibi yeni birtakım sanayi ürünlerinin kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Bugün de aynı adla tanınan “Lipton Çayları” ilânı da ilgi çekicidir. Çaya olan düşkünlük kahve alışkanlığımızı baltalamakta ve aydınlarımız meşrubat yerine yemeklerde çay kullanılmasından endişe duymaktadırlar. Türklere ait mağaza, mamul ilânlarında “Türk ve Osmanlı” kelimesinin çokça kullanılması dikkat çekmektedir. Yabancılarla ait mağaza ilânlarında da “Yıldız” kelimesi kullanılmaya çalışılmaktadır. Tarabya büyük oteller zincirine bu devirde dahil edilmiştir. Karamürsel Şayak ve Çuha Fabrikası, Adapazarı Süt Ürünleri Fabrikası bilinen iki fabrikadır. Zayi ilânlarında da mühür ilânı başta gelmektedir.

Bazı ilânlar, bugünkü ilânların sunuluşundan hiç de aşağı değildir. “Fosfatin Falye” adlı bir mama reklâmında mutlu bir ebeveyn hikâyesi anlatılıyor ve sonuç bu ma'mule bağlanıyor. Yine bir ilâç ve aynı isimli sabun reklâmında: “Herkes bana bakıyor, niçin? Herkes beni seviyor, niçin?” deniliyor ve sebebi yine kullanılan bu ilâç ve sabun olarak gösteriliyor.

Gazetede ilânlar şöyle gruplandırılabilir: Kitap, gazete, mecmua, takvim ve harita ilânları; tıp ile ilgili ilânlar; şirket-kurum ilânları; teknoloji ilânları; ev eşyası ilânları, eğitim ile ilgili ilânlar; süs, makyaj, temizlik malzemeleri ilânları; giyim eşyası ilânları, meslekî ilânlar, gıda maddeleri ile ilgili ilânlar; içki, sigara ilânları; lokanta, otel, çay bahçesi, kahvehane, kebapçı, ilânları; eğlence ilânları; mağaza, pazar ilânları; emlak ilânları; zayî ilânları; fabrika ilânları, araba, bisiklet, fayton gibi taşıt ilânları; hayvan ilânları; eşya, kitap müzayedeleri, tenzilât ilânları, vs. Gazetede “*İlân-ı Resmî*” başlığı altında resmî duyurulara da yer verilmektedir.

6. İKDAM'IN YAZAR KADROSU

İkdam oldukça kalabalık bir yazar kadrosuna sahiptir. Başta Ahmet Cevdet, hem gazete sahibi hem başmuharrir olmak sıfatıyla pek çok yazısını bu gazetede yayınlamış, ancak yazılarına imza koymamıştır. *İkdam*'ın 1975 sayısında 126 yazar ismi belirlenmiştir.

Ahmet Cevdet dışında birinci derecedeki yazarları şunlardır: Tefrika roman, hikâye ve çevirileriyle Abdullah Zühdü ve Vecîhî; makaleleriyle Ali Kemal, Ebu'l-Burhan; dil, musîki konulardaki yazılar ve tefrikaları ile Ahmet Mithat; roman tefrikaları ve hikâyeleri ile Hüseyin Rahmi; hikâyeleri ve edebî sohbetleriyle Sami Paşazade Sezâî; hikâyeleri ile Halit Ziya; edebî yazıları ile Hüseyin Daniş; dil, edebiyat, Türk tarihi, Yunan ve Lâtin edebiyatlarını tanıttığı yazıları ile Necip Asım; hikâye, musahabe ve çevirileriyle Ahmet Rasim; imlâ, dil meselelerini işleyen makaleleri ile Bahâî Efendi; musahabeleri ile Bal Hasanoğlu; Avrupa ve İslâm medeniyeti, Garp-Şark meselelerini işleyen yazıları ile Fatma Aliye Hanım; musiki konulu makaleleriyle Rauf Yekta, M. Nuri Şeyda; bilimsel yazıları ile Dr. Hekimbaşızâde Muhiddin ve Salih Zeki.

7. SONUÇ:

5 Temmuz 1894'te yayına başlayan *İkdâm* gazetesi bir siyasî, ilmî ve haber gazetesi olarak ortaya çıkmasına rağmen, o günün gazetecileri aynı zamanda birer edebiyatçı olduğundan, onların aracılığı ile gazete zamanla büyük edebî meselelerin tartışıldığı, edebiyatımızın çehresinin değiştirildiği birer zemin haline gelmiştir. İlmî ve siyasî görevini de çok iyi yerine getiren *İkdâm*, her seviyede insanın eğitilip öğrenim görebileceği bir açık mektep hüviyeti kazanmıştır.

İç ve dış haberleri ve yorumları ile okuyucuları bilgilendirirken, çocuk, köylü, kadın, öğrenci, anne gibi her sınıf ve yaşta insanı da eğitme görevini üstlenmiştir. Değişik ülkelerdeki muhabirleri ile bütün dünyayı kapsayan bir iletişim ağı kurmuştur.

Devrinin önemli yazarlarını ve eserlerini bünyesinde barındıran *İkdâm*'ın her sayısı, dil ve edebiyat araştırmaları için birer edebî vesika niteliğindedir. Gazete, büyük dil ve imlâ tartışmalarına sahne olmuş, memlekette dilin sadeleşmesi ve yazıda belirli bir imlânın yerleşmesine önderlik etmiştir. Batı tesirindeki Türk edebiyatının kaynağını teşkil eden Fransa'nın halihazır edebiyat ve edebiyatçıları, ünlü yazarları tanıtılmış, verilen bibliyografya yazıları ile de pek çok İslâm ve Türk eserlerinin tanıtılmasına çalışılmıştır. Günlük bir gazete olmasına rağmen edebiyat dünyasını çok iyi takip etmiş, basılan her tür eseri okuyucularına tanıtmıştır.

İkdâm, ziraat, sanayî, fen, tıp ve sağlık konularındaki makaleleri ile ilmî bir gazete olduğunu göstermiştir. Kadınlar için ayırdığı, sohbet sütunlarında da kadının toplumdaki yeri, okutulması, eğitilmesi konusunda önemli yazılar yayınlanmıştır.

Günlük bir gazete olan *İkdâm*'da yazıların çeşitliliği ve kalitesi dikkat çekicidir. "*Karilerimizden Gelen Mektuplar*" başlığı altında yayınladığı yazılar ile de sadece halkı bilgilendirmekle kalmamış, aynı zamanda halkın sesi olmuştur.

Yazar kadrosu çok çeşitli ve güçlüdür. Abdullah Zühdü ve Vecîhî, hikâye, roman ve tercümeleleri ile gazetenin en renkli ve sürekli simalarındandır. Ali Kemal Paris'ten gönderdiği yazılar ile, Halit Ziya, Hüseyin Rahmi,

Samipaşazâde Sezâî hikâye ve yazıları ile, Necip Asım, Hüseyin Daniş, Bahâî ilmî, edebî, tarihî yazıları ile, M. Nuri Şeyda, Rauf Yetka musiki meselelerine dair yazılarıyla, Salih Zeki bilimsel yazıları ile gazetenin birinci derecedeki yazarlarıdır.

Gazetenin dili zamanına göre sadedir. Bir okuyucudan gelen mektupta “Arapça ve Farsça Kelimeler yerine Türkçe kelimelerin kullanıldığı gazete yazılarınızı zevkle okuyorum, bu yolda devam edin.” denilmektedir. Gazete yazılarında paragrafa dikkat edilmiş, nokta, soru işareti, virgöl, iki nokta üst üste, ünlem, iki nokta yan yana, kısa çizgi işaretleri kullanılmıştır. Özel isimler genellikle parantez içine alınmış, ekleri parantez dışına yazılmıştır.

İkdam, devrin diğer gazeteleri gibi zamanının okuma ihtiyacını gidermiş, Türk okuyucusuna, yeni edebiyat türleri (hikâye, roman, makale vs.) hakkında örnekler vermiş bir gazetedir. İşlediği konular çok çeşitlidir. Bu bakımdan gazete, çok değişik alanlardakonularda araştırma yapacak olanlara ışık tutacak çok değerli bir kaynaktır.

KAYNAKÇA

Ahmet Cevdet (Oran), *İkdam*, 1 Muharrem 1312 / 5 Temmuz 1894

Akyüz, K. (1969). Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, *Türkoloji Dergisi*, 2. bs., C. II, S. 1, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.

Beysanoğlu, Şevket (Haz.). (1980). “Yirminci Asrın En Mühim Müessesesi Gazetedir.” *Ziya Gökalp, Makaleler IX, Yeni Gün- Yeni Türkiye- Cumhuriyet Gazetelerindeki Yazılar*, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları: 359, Ziya Gökalp Serisi: 15, s. 125-128

Buttanrı, M. (1997). *İkdam Gazetesi Üzerinde Bibliyografik Bir İnceleme (1894-1900)*, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Devellioğlu, F. (1962).. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, Doğuş Ltd. Şti. Matbaası.

Hilmi Ziya Ülken, H. Z. (1990). *1901-1974 Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, 5. bs., İstanbul, Ülken Yayınları.

İkdam, (1894, 1895, 1896, 1997, 1898, 1999, 1900 yıllarında yayınlanmış 1975 sayısı). Dersaadet.

İnuğur, M. N. (1982). *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul, Çağlayan Kitabevi.

- Kabacalı, A.** (1998). Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Matbaa ve Basın Sanayii, İstanbul, Cem Ofset.
- Kabacalı, A.** (2000). Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Matbaa, Basın ve Yayın, İstanbul, Literatür Yayınları.
- Nuri Yüce, N.** (1989). “Ahmet Cevdet”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. II, İstanbul, s. 55-56
- Oral, F. S.** (1968-1970). Türk Basın Tarihi, İki cilt, I. Kitap 1788-1922; II. Kitap 1919-1965, Ankara, Oral Yayınları.
- Perin, C.** (1974). Tarih Boyunca Düşünce ve Basın Özgürlüğü, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Sevük, İ. H.** (1944). Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi I, 6. tab, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Şapolyo, E. B.** (1969). Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın, Ankara, Güven Matbaası.
- Tanpınar, A. H.** (1967). XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 3. bs., Çağlayan Kitabevi.
- Tokgöz, A. İ.** (1993). Matbuat Hatıralarım, II. C., Hz. Alpay Kabacalı, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 125-250
- Topuz, H.** (1996). 100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi, İstanbul, Gerçek Yayınevi.

